

I. Статті

Києво-Могилянська академія

Тетяна Люта

ДАРЧА ГАЛШКИ ГУЛЕВИЧІВНИ КИЇВСЬКОМУ БРАТСТВУ: ДЖЕРЕЛА, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ, АКТОРИ*

У статті подано матеріали до історії вивчення та публікації дарчої Галшки Гулевичівни на землю Київському братству. Розглянуто відомі тексти копій документа XVIII–XIX ст. з археографічними коментарями, представлено біограми учасників процесу.

Кілька висновків попереднього історіографічного огляду¹ дають підставу вважати, що: 1) найранішим списком тексту дарчої, про яку піде мова, є текст із копіарія Києво-Братського Богоявленського монастиря² другої половини XVIII ст. – це більш-менш одночасна копія із текстом у «синодальному» збірнику 1774 р. (на що вказує підпис того самого учителя філософії ієромонаха Касіяна, який засвідчив текст «синодального» збірника; 2) список із копіарія, виготовленого за «синодальним» збірником на замовлення митрополита Євгенія Болховітінова³ під датою 12 березня 1827 р.⁴ (його виконав лексикограф Федір Шимкевич⁵). Списків або копій XVII ст. досі не виявлено, а публікацію тексту дарчої

---

* Текст статті у вигляді доповіді обговорено на семінарі Товариства дослідників Центрально-Східної Європи 6 листопада 2007 р. Зауваження і точки зору учасників дискусії щодо окремих сюжетів зазначатимуться далі.

¹ Люта Т. *Дарча Галшки Гулевичівни Київському братству: історіографічний аспект* // Київська Академія. Вип. 4.– К., 2007.– С. 20–30.

² Центральний державний історичний архів України у м. Києві [далі – ЦДАК України] – Ф. 168, оп.2, спр. 6.– С. 6 – 8 зв.

³ Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [далі – ІР НБУВ] – Ф. 301(Церковно-археологічний музей) №220 П.– Арк. 72–75 зв. (за старою нумерацією – 143–150)

⁴ Люта Т. *Дарча Галшки Гулевичівни...* – С. 26–27.

⁵ Колишній вихованець Київської духовної академії, пізніше викладач, автор праці «*Описание рукописей, находящихся в библиотеке Киевской духовной академии*» // *Вестник Европы.* – 1830. – Ч. 173, № 17–18. – С. 138–144. Щиро дякую за цю інформацію Євгенії Рукавіціній-Гордзівській.

у виданнях першої половини ХІХ ст.⁶ здійснено за щойно згаданими копіями. Відповідно постає потреба провести археографічне порівняння існуючих копій (списків) дарчої з їх опублікованими версіями з метою реконструювати, по змозі, первісний текст. Водночас буде розглянуто обставини появи самої дарчої в контексті аналогічних ситуацій дарування землі під церковно-громадській інституції того часу й біограми осіб, причетних до акту дарування.

Дарча Галшки Гулевичівни: порівняння трьох копій⁷

Выпись съ⁸ книгъ земскихъ воеводства Кіевског⁹.

Лѣта Божого нароженья¹⁰ тысяча шестьсотъ петнадцатого¹¹, мѣсяца октября¹², пятогонадцать¹³ дня.

На рокахъ судовихъ земскихъ кіевскихъ од дня¹⁴ святого¹⁵ Михайла¹⁶ свята римского¹⁷, въ року на дате¹⁸ вышьпомененомъ¹⁹ припалыхъ і²⁰ назавтрее²¹ того свята судовне отправають зачатихъ, перед²² нами, Яном Аксакомъ судьею, а Петромъ Злотополскимъ подсудкомъ, врядниками судовими земскими кіевскими, сказавши очевисто у²³ суду урожоная еѣ милость пни Галшка Гулевичовна Стефанова Лозчиная²⁴, маршалковая повету²⁵ Мо-

⁶ Болховитинов Е. *Описание Киево-Софийского собора и Киевской иерархии: с присокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов и фасадов Константинопольской и Киевской Софийской церкви и Ярославова надгробия.* – К., 1825. – /2/, 291, /3/, 272, /8/, 3 іл., 3 плани. Текст зі збірника Ф. Шимкевича також покладено в основу видання: *Памятников Киевского Богоявленного братства // Памятники, изданные Временною комиссией для разбора древних актов [далі – Памятники].* – К., 1846. – Т. 2, отд. 1. – С. 1–2; К., 1897 (вид. 2-е, доп.).

⁷ За вихідний для порівняння текст узято рукописну копію з копіарія Києво-Братського монастиря (ЦДІАК України. – Ф. 168, оп. 2, спр. 6. – С. 6–8 зв.). Передачу літер «є», «ѣ» збережено; скорочення не розкриваються, скорочені слова підкреслено; виносні літери передано курсивом; знак // означає кінець сторінки. У примітках цифрою «І» позначено текст з Інституту рукопису (рукописний збірник Шимкевича), «ІІ» – текст за виданням *«Памятников»*.

⁸ І – «ъ» знято редакторською правкою.

⁹ І – Перед фразою помітка: «Копія с подленника». У слові «Кіевског» редакційні виправлення.

¹⁰ І – Слово «нароженья» правлено.

¹¹ І – «петнадцатого» правлено.

¹² ІІ – «октября».

¹³ І – Виправлено на «пятогонадцать», ІІ – «пятнадцатого».

¹⁴ І – Виправлено з «одня», ІІ – «о дня».

¹⁵ І – «святого» правлено.

¹⁶ ІІ – «Михаила».

¹⁷ І – «свята римского» правлено, ІІ – «рымкаго».

¹⁸ І – «надате» правлено.

¹⁹ І – «вышьпомененомъ» правлено.

²⁰ ІІ – «и».

²¹ І – «назавтрее» правлено.

²² І – У слові «перед» знято «ъ», ІІ – «перднами».

²³ ІІ – «оу».

²⁴ ІІ – «Ложчиная».

²⁵ І – Виправлено з «повета».

зирського²⁶, съ притомностью²⁷ и позволеньемъ помененого²⁸ малжонка свого²⁹ сознала водлугъ³⁰ листу доброволного вечистое фундаціи своеє запису, которого от³¹ себе съ печатью и съ под-писомъ руки своеє и съ подписомъ руки малжонка своего поме-неного³², его милости пана Стефана Лозки, маршалка повету³³ Мозирского³⁴, такъже съ печатми³⁵ и съ подписами³⁶ рукъ людей зацнихъ, дала даруючи, записуючи и вечно³⁷ фундуючи добра свои власніє³⁸ дідичні, правъ и волностей³⁹ шляхецких⁴⁰ будучіє⁴¹, то есть дворъ свои власный съ пляцомъ въ мѣстѣ⁴² Києве, межи пев-ними границами лежачій, зо всими⁴³ до того двора и⁴⁴ пляцу приналежащими⁴⁵ пожитками, приходами и всякими належно-стями, долгостью⁴⁶ и широкостью, яко се зъдавна тотъ домъ⁴⁷ зъ пляцомъ и зо всимъ на все мель и теперъ маеть. А то на мнтырь⁴⁸ заложенъє патріаршего⁴⁹ общего житія, по Великому Василію,⁵⁰ такъже на школу детемъ такъ шляхетскимъ, яко и мѣстскимъ, притомъ и на гостинницу⁵¹ странниковъ⁵² духовныхъ веры церкви въсходнее кафолической⁵³ будучимъ, о чомъ ширеи тотъ⁵⁴ запись еє млости⁵⁵ въ себе обмовляеть, которого пред⁵⁶ нами⁵⁷, // судомъ, положивши, во всемъ его устнимъ⁵⁸ и доброволнимъ сознаньемъ

²⁶ I – Виправлено з «Мозырского», II – «Мозырского».

²⁷ II – «притомностію».

²⁸ I – Виправлено з «помененаго».

²⁹ Повторено двічі.

³⁰ I – Виправлено з «подлугъ», II – «подлугъ».

³¹ II – «отъ».

³² I – Виправлено з «помененного».

³³ I – Виправлено з «повѣту».

³⁴ I – Виправлено з «Мозирскаго», II – «Мозырского».

³⁵ I – Виправлено з «печатями».

³⁶ I – «подписомъ».

³⁷ I – Виправлено з «вечно».

³⁸ I – «Власные», II – слово пропущене.

³⁹ II – «волностей».

⁴⁰ II – «шляхетскихъ».

⁴¹ I – «будучихъ».

⁴² I – Виправлено з «мѣстѣ».

⁴³ II – «всѣми».

⁴⁴ I – Слова «двора и» відсутні.

⁴⁵ I – Виправлено з «приналежажими».

⁴⁶ I – Виправлено з «долгостью».

⁴⁷ I – Виправлено з «дворъ».

⁴⁸ II – «монастырь»

⁴⁹ I, II – «патріаршеского», «патріаршескаго».

⁵⁰ II – «Василію».

⁵¹ I – «гостинищу».

⁵² I – «странныховъ».

⁵³ I, II – «кафолицкое».

⁵⁴ I – Виправлено з нерозбірливого.

⁵⁵ I – «милости».

⁵⁶ I – «передъ».

⁵⁷ II – «передьнами».

⁵⁸ II – «оустнымъ».

своимъ ствердивши и змоцнивши⁵⁹, просила, абы принять и у книги земские кіевские уписанъ былъ.

Мы, судъ, оного для вписанья до книгъ пріймуючи, перед собою⁶⁰ читать казали, и такъ се въ себе маеть:

Я, Галшка Гулевичовна, малжонка его млсты пна Стефана Лозки, маршалка мозирского⁶¹, съ позволеньемъ его мл⁶² на нижей⁶³ написанные речы, въ семъ⁶⁴ листе помененные⁶⁵ и выражонные, буду⁶⁶ я на теле⁶⁷, умысле добре здоровая, явно и доброволне⁶⁸ сознаваю тымъ моимъ доброволнимъ⁶⁹ листомъ записомъ,

ижъ я въ старожитной стой⁷⁰ вьсходнее цркви⁷¹ православной вѣре⁷² статечне живучи, а побожностию⁷³ в ней палаючи, на размножене хвали Бга въ Тройцы единого, изъ любве и милости⁷⁴ братій моихъ народу російского, для збавенья души своее, з давнихъ⁷⁵ часовъ умисливши Церкви⁷⁶ Божой добре учинити⁷⁷, и милосердный учинокъ прагнучимъ того показати, того же нне⁷⁸ skutкомъ выкониваючи, правовернимъ и благочестивимъ христіаномъ народу російского, въ поветехъ⁷⁹ воеводствъ Кіевского, Волинского и Браславского будучимъ, станомъ духовнымъ и свещкимъ, инокомъ, священникомъ и діакономъ чину мнишеского⁸⁰, и чину мирского, такъже освещоним княжатомъ, велможнимъ паномъ шляхте и якогожъ колвекъ⁸¹ инога заволанья⁸² и стану людемъ російскимъ, а еднакъ тымъ тылко, которые въ православной благочестивой церкви вьсходней⁸³ набоженства греческого вѣре, въ послушенстве тежъ и благословенстве светейшего патриархи⁸⁴

⁵⁹ П — «змоцнивши».

⁶⁰ П — «передсобою».

⁶¹ П — «мозырского».

⁶² І — «милости».

⁶³ І — «нижеи».

⁶⁴ П — «вьсемъ».

⁶⁵ П — «помененные».

⁶⁶ П — «будучи».

⁶⁷ П — «нателе».

⁶⁸ І — «доброволно».

⁶⁹ П — «доброволнымъ».

⁷⁰ І — «святой».

⁷¹ П — «Святой вьсходнее Церкви».

⁷² П — «вѣрѣ».

⁷³ І, П — Після «побожностью» додано «ревностью».

⁷⁴ І — Додано «п.».

⁷⁵ П — «здавнихъ».

⁷⁶ П — «церкве».

⁷⁷ П — «оучинити».

⁷⁸ І — «ныне», «нын?».

⁷⁹ П — «свящѣнникомъ».

⁸⁰ П — «мнишского».

⁸¹ П — «якогожо».

⁸² П — «заволанья».

⁸³ П — «вьсходней».

⁸⁴ І — «патриарха».

константинопольского, власного и належачого зверхнеишаго пастыря народови російському, неодменне трваеть и трвати будуть, даламъ, дароваламъ, записала и фундоваламъ, и на вечные часы даромъ вѣчнимъ и неотозваннымъ даю, дарую, записую и фундую добра мои власніе дедичные, права и волности шляхетское будущее: дворъ мой власный [на всемъ]⁸⁵ изъ пляцомъ⁸⁶, который⁸⁷ от помененого пна малжонка // моего вѣчною даровизною маю, во месте Кіеве лежачий межи улицами⁸⁸ певними, то есть зъ одной стороны улица, которая ведеть от ринку ку Днепрови мимо дворъ пана Василя Ходики Креницкого, скарбного кіевского, а зъ другое такъже улицы⁸⁹, которая ведеть от ринку ку Днепрови мимо дворъ Криштофа Золотара и Петра Нечая, мешанъ киевскихъ, а третее съ приходу от ринку⁹⁰ ку двору Соленика, а четвертое тыломъ о тынь ку дворови небожчика Федора Миткевича⁹¹, бывшего бурмистра кіевского, зо всимъ до того двора и пляцу правы, пожитками и приходами и всякими належностями⁹², и такъ широко и долго, яко здавна въ собѣ ся маеть, нѣчого собѣ самой, ани потомству своему тамъ не заставуючи. А то на мнтрѣ⁹³ ставропигіонъ патріаршеского общего житія по Василе⁹⁴ Великому, такъже тежъ⁹⁵ и на школу детемъ такъ шляхетскимъ, яко и местскимъ, и на иной способъ богоугодного житія, которій бы служилъ ку збавенью хрестянскому⁹⁶ и ку виконанью⁹⁷ милосердныхъ учинковъ. А при томъ и на гостинницу странниковъ духовныхъ вѣры цекви вьсходнее будучихъ⁹⁸, такъ еднакъ, абы той мнтырь⁹⁹ и школа, и увесь чинъ и строеніе по закону и по чину церкви каиолическое вьсходнее набоженства греческого, и подлугъ семи вселенскихъ соборовъ, и по преданіе¹⁰⁰ святыхъ отецъ греческихъ ряжено и справовано¹⁰¹.

Еще жъ варую и то, ижъ естли бы кто любо зъ духовныхъ, любо зъ свецкихъ, зъ болшихъ и зъ меншихъ, будучи въ сполечности зъ живучими на той фундаціи и ставаючи въ справе, зъ якоє кол-

85 Дописано на полі.

86 I – «пляцовъ».

87 II – «которые».

88 II – «оулицами».

89 II – «оулицы».

90 I – «от ринку» стоить перед «Соленика».

91 I – «Митковича».

92 I – Додано «и приналежностями».

93 I – «монастырь».

94 I – «Василію».

95 II – це слово випущене.

96 I – «Хрїстианскому».

97 I – «выкованью», II – «выхованью».

98 I – «будучимъ».

99 I – «монастырь».

100 II – «попреданію».

101 I – «вправовано».

векъ причины, чрезъ¹⁰² кого колвекъ възглядомъ тоє фундаціи и общего житія, на ней заданое, на потомъ отступилъ и хотѣл бы якую належность собѣ мети до тоє фундаціи, любѣ общій¹⁰³, любѣ съ потомковъ моихъ, теды вечне таковыхъ и тимъ подобнихъ отступниковъ *от* нажелности¹⁰⁴ и добродѣйства тоє¹⁰⁵ фундаціи и того запису нинѣшнимъ¹⁰⁶ моимъ визнаньемъ *отдаляю*, и¹⁰⁷ в той же фундаціи и отданье¹⁰⁸ того добра зъ пляцомъ на хвалу Божую вышменованымъ способомъ ани я сама, ани потомкове мои // не маемъ мѣти жадного вступу, ани вжитку, ани тежъ подаванья на помененую¹⁰⁹ фундацію привласчати собе не будутъ мочи вѣчными часы под закладомъ десяти тысячей¹¹⁰ золотыхъ полскихъ и под нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромъ¹¹¹ вшелякого доводу и присеги телесное, на голое реченье слова. И абы тежъ тая фундація скутокъ свой брала, теди заразъ въ той дворъ и на его пляць духовнихъ и свицких¹¹² православнихъ, а меновите благоверного священноинока *отца* Јсаіа¹¹³ Купинского¹¹⁴ и прочихъ¹¹⁵ зъ чернцовъ, также тежъ и школу въпроварила¹¹⁶ и впроважаю онимъ тамъ¹¹⁷ и всим¹¹⁸ духовнимъ и свѣтскимъ, яко се поменило, православія церкви въсходнее будучимъ, skutечно¹¹⁹ держанье и посесію поступуючи при возномъ и при шляхте на то приданими¹²⁰. Потомки тежъ свои на то обликую, же жаднымъ способомъ перешкоды въ той посесіи тамъ мешкающимъ православнымъ въ јночестве¹²¹ и въ школе, и всякомъ строеніи тамъ пребывающимъ чинити не мають под закладомъ таковымъ же десети тысячей золотыхъ полскихъ и под нагороженьемъ вшелякихъ¹²² шкодъ и накладовъ, кромъ¹²³ вшелякого доводу и присеги телесное, толко¹²⁴ на голое реченье слова.

¹⁰² II — «презъ».

¹⁰³ II — «общий».

¹⁰⁴ II — «належности».

¹⁰⁵ I — «тое» пропущено.

¹⁰⁶ II — «нынешнимъ».

¹⁰⁷ II — «а».

¹⁰⁸ II — «по отданью».

¹⁰⁹ II — «помененную».

¹¹⁰ I — «тысечей».

¹¹¹ II — «кромъ».

¹¹² I — «свицкихъ».

¹¹³ I — «Исаия».

¹¹⁴ II — «Исаію Купинского».

¹¹⁵ I — «прочихъ».

¹¹⁶ I — «въ провадивамъ».

¹¹⁷ I — «такъ».

¹¹⁸ I — «всѣмъ».

¹¹⁹ I, II — «skutечного».

¹²⁰ I — «придаными».

¹²¹ I — «иночестве».

¹²² I — «вшелякихъ».

¹²³ II — «кромъ».

¹²⁴ I — «только».

До того особливе варую, єслиби¹²⁵, чоґо¹²⁶ Боже уховай¹²⁷, презь якоє утисненье или презь якиє колвекъ¹²⁸ пересуди иноцы¹²⁹ и христіане вышей помененніє¹³⁰ витиснены¹³¹ и одсужены¹³² были од¹³³ тоє фундаціи, данины моеє, а кто колвекъ и якимъ колвекъ способомъ хотель бы поседати тую мою фундацію и все, што бы тамъ было зьбодовано¹³⁴ и зафундовано, теды той дворъ и пляць зо всимъ се вернути въ домъ мой маеть и на власныє, одъ якоє колвекъ линіи идучіє потомки мои¹³⁵, спадати будеть, которое то зась потомки мои, и хто колвекъ таковой, беручи въ посессію¹³⁶ пляць той и зо всимъ на немъ будованьемъ, инокомъ и при нихъ стоячимъ правовернимъ, изгнаннымъ и вытисненнымъ отътоля¹³⁷, повинны будутъ такое жъ¹³⁸ ваги и цены кгрунту¹³⁹ шляхецкого права и волности¹⁴⁰ на своихъ кгрунтехъ власныхъ выделяти¹⁴¹, або сумою¹⁴² пиняжною подлугъ шацунку певнихъ людей заплатити и совито¹⁴³ нагородити под закладомъ такимъ же десяти тысячей золотыхъ полскихъ¹⁴⁴ и под нагороженьемъ вшелякихъ шкодъ и накладовъ, кромъ¹⁴⁵ вшелякого доводу и присеги телесное¹⁴⁶, толко на голое реченье слова. О што все державцы и поссесорове тоє¹⁴⁷ фундаціи моеє и ктиторове того мнтыря¹⁴⁸ будутъ мочи всяких¹⁴⁹ противниковъ того запису, фундушу моего, позивати до вшелякого суду земского, кгородского¹⁵⁰, трибунальского¹⁵¹, въ которій¹⁵² колвекъ поветъ и воєводство, гдє будучи запозваны, за

¹²⁵ I — «естлибы».

¹²⁶ I — «чего».

¹²⁷ II — «оуховай».

¹²⁸ II — «якіяколвекъ».

¹²⁹ I — «иноци».

¹³⁰ II — «помененные».

¹³¹ I — «вытисненны», II — «вытѣснены».

¹³² I — «одсуженны».

¹³³ I — «отъ».

¹³⁴ I — «збодовано».

¹³⁵ Від слова «мои» почерк іншого копіїста.

¹³⁶ II — «поссесію».

¹³⁷ I, II — «оттоля».

¹³⁸ I, II — «таковыєжъ».

¹³⁹ I — «къ грунту».

¹⁴⁰ вольности.

¹⁴¹ II — «выдѣлети».

¹⁴² I — «суммою».

¹⁴³ I — «совѣто».

¹⁴⁴ I — «польскихъ».

¹⁴⁵ I — «кромъ».

¹⁴⁶ II — «тѣлесное».

¹⁴⁷ I — «моеє».

¹⁴⁸ I — «монастыря».

¹⁴⁹ I — «всякихъ».

¹⁵⁰ I — «городского».

¹⁵¹ II — «трибунальскаго».

¹⁵² I — «который».

першимъ позволю на року першомъ яко завитомъ ставши, усправедливится¹⁵³, жадных вимов¹⁵⁴ и оборонъ себе ку помочи не беручи, заруку и шкоди заплатити будуть повинны толко¹⁵⁵ кром, колко¹⁵⁶ бы тотъ запись нарушонъ былъ, и спротивленіе се якоє в чомъ колвекъ оному ставало. А по заплаченью тыхъ зарукъ и по нагороженью шкодъ и накладовъ пред¹⁵⁷ се сеєъ запись зъ нинешнею¹⁵⁸ фундацією у¹⁵⁹ каждого суду и права, на каждомъ мѣстцу при цалой зуполной и досконалой¹⁶⁰ моцы захованъ и держанъ быти маєтъ на вечныє часы.

А на конецъ еще и то варую, же если бы¹⁶¹ потреба указовала¹⁶² Церкви Божое, а православные хрестиане¹⁶³, которимъ запись той служить, того бы по мнѣ, Галшце Гулевичовне Ложчиной, маршалковой мозырской, жадали, то єсть обьясненья¹⁶⁴ албо поправки тоє фундаціи и запису, теди то повинна буду учинити и заховую собѣ на то¹⁶⁵ всякую волность нинешнюю¹⁶⁶ приданую кондицією и на потомъ¹⁶⁷.

Дала той мой фундушовой листъ и добровольный¹⁶⁸ запись съ притисненіємъ печати и съ подписомъ руки малжонка моего, его милости пана Стефана Лозки, маршалка повету Мозиркого, яко того, от которого тую данину // и вечную даровизну маю, и съ притисненемъ¹⁶⁹ печати и подписомъ руки моеє власное. А для лепшого веры и певности, и твердости тоє преднаписанное фундаціи и данини мояє ужила¹⁷⁰ єсми о приложенье печатей и подпись¹⁷¹ рукъ до того листу моего ихъ милости пановъ и пріятелей моихъ, обывателей того вѣдомства¹⁷² Кіевского добре оселих: его милости пана Миколая Стецкого, тивона кіевского, его милости пана Максима Триполского¹⁷³, и его милости¹⁷⁴ Семена

¹⁵³ І — «усправедливится».

¹⁵⁴ І — «вымовъ».

¹⁵⁵ Слово повторено двічі.

¹⁵⁶ І — «колькобы».

¹⁵⁷ І — «предъ».

¹⁵⁸ І — «нынѣшнюю».

¹⁵⁹ ІІ — «оу».

¹⁶⁰ І — «до сконалой».

¹⁶¹ І — «естлибы».

¹⁶² ІІ — «оуказала».

¹⁶³ І — «хрестиане».

¹⁶⁴ І — «обьясненья».

¹⁶⁵ І — «на то собѣ».

¹⁶⁶ І — «нынешнюю».

¹⁶⁷ І — «на томъ».

¹⁶⁸ І — «добровольны».

¹⁶⁹ ІІ — «притисненьемъ».

¹⁷⁰ ІІ — «оужила».

¹⁷¹ І, ІІ — «оподписи».

¹⁷² І, ІІ — «воеводства».

¹⁷³ І — «Трипольскаго».

¹⁷⁴ І — Після «милости» «пана».

Шишку Ставецкого, которіє¹⁷⁵ при томъ были и того добре сведомы, и то на прозбу мою учинили, а при печатей своихъ до того листу моего руками своими подписали.

Деялоє и писано въ Кієве, под роками земскими, року тысеча шестьсотъ петнадцатого, мсца¹⁷⁶ октября¹⁷⁷ чотирнадцатого¹⁷⁸ дня.

У¹⁷⁹ того листу добровольного Запису печатей притисненых¹⁸⁰ пять, а подпись¹⁸¹ рукъ въ тіє¹⁸² слова: Стефанъ Лозка, маршалокъ мозирскій, рукою,¹⁸³ Галшка Гулевичовна Стефанова¹⁸⁴ Лозчиная, маршалковая мозирская, рукою власною, Миколай Стецкій, тивонь кієвскій¹⁸⁵, рукою своєю, Максимъ Федоровичъ¹⁸⁶ Триполскій¹⁸⁷, рукою власною, Семень Ставецкій Шишка, рукою власною.

Которій¹⁸⁸ то листъ добровольный записъ за поданьемъ и очевистымъ признаньемъ вышь реченное¹⁸⁹ особы, а за принятьемъ нашимъ судовимъ унесъ¹⁹⁰ слово въ слово у¹⁹¹ книги земскіє кієвскіє єсть уписанъ¹⁹², съ которих и сєсь випись под печатми нашими єсть виданъ. Писанъ в Кієве.

На подлинной подписано тако:¹⁹³

Федор ущенскій¹⁹⁴ Проскура, писар земскій кієвскій.

Кориковаль¹⁹⁵ Счениевскій¹⁹⁶

Jan Aksak¹⁹⁷, Se¹⁹⁸ Ziem¹⁹⁹ Kjowsky²⁰⁰

Съ подлинною свидетельствоваль учитель філософій ієромонахъ Кассіанъ²⁰¹.

¹⁷⁵ I — «которые».

¹⁷⁶ I — «месяца».

¹⁷⁷ II — «октября».

¹⁷⁸ I — «чотырнадцатого».

¹⁷⁹ II — «оу».

¹⁸⁰ I — «притисненных».

¹⁸¹ I — «подпись».

¹⁸² I, II — «тыє».

¹⁸³ II — «рукою с.».

¹⁸⁴ I — «Стефановая».

¹⁸⁵ II — «кієвскій».

¹⁸⁶ I — «Федоровичъ».

¹⁸⁷ I — «Трипольскій».

¹⁸⁸ I — «который».

¹⁸⁹ I — «вышреченное».

¹⁹⁰ II — «оувесь».

¹⁹¹ II — «оу».

¹⁹² II — «оуписанъ».

¹⁹³ I — «На подлинной тако».

¹⁹⁴ I — «Суцанскій».

¹⁹⁵ I — «корыктоваль».

¹⁹⁶ I — «Сченкевскій».

¹⁹⁷ I — «Absab».

¹⁹⁸ I — «Sg».

¹⁹⁹ Так у всіх копіях.

²⁰⁰ I — «Kіcowskiy», II — на цих словах закінчення тексту, помітка курсивом: «ѣтот акт, как и последующие, под которыми не сделано особого замечания, заимствован из сборника покойного преосвященного митрополита киевского Евгения».

²⁰¹ I — Додано «Наместникъ ієромонахъ Ієронимъ».

Дипломатична форма й змістові розділи дарчої

Формуляр дарчої, як давно зауважено дослідниками,²⁰² не зовсім відповідає усталеній дипломатичній традиції того часу. Розглянемо ці відхилення, водночас звертаючи увагу на окремі обставини ширшого контексту.

Протокол. З тексту дарчої випливає, що її мало би бути внесено до київських земських книг під 1615 р.: «На рокахъ судовихъ земськихъ [підкреслення моє. – Т. Л.] ... перед нами, Яном Аксакомъ судьєю, а Петромъ Злотополскимъ подсудкомъ, врядниками судовими земскими кієвскими, сказавши очевисто у суду...». Самі книги, як відомо, не збереглися. Перевірку здійснено на підставі кверенди Київських земських книг²⁰³, що дає негативну відповідь: ані під вказаною датою, ані пізніше упис цього документа не фіксується. Пізніші ретроспективні згадки про нібито внесення дарчої до київських книг, причому останні помилково кваліфіковано як замкові («городські»), а до того ж сплутано з міськими²⁰⁴, належить віднести до сфери дослідницьких фантазій.

У тексті документа згадано возного: «...посесію поступуючи при возномъ и при шляхте...». Традиційна форма введення у володіння передбачала зазначення імен возного та свідків-шляхти, що йому асистували. Ні того, ні другого в дарчій немає.

Аренга запису є його найбільш сумнівною частиною. По-перше, викликає підозру надмірне підкреслення побожності фундаторки, не характерне для актів юридичного змісту («я въ старожитной стой въсходее цркви православної въре статечне живучи, а побожностію в ней палаючи, на размноженъ хвали Бга въ Тройцы единого, изъ любве и милости братій моихъ народу російского, для збавенья души своее...» і т.д.²⁰⁵ По-друге, досить дивним видається обмеження «цільової аудиторії» дарування («правовернимъ и благочестивимъ христіаномъ народу російского въ поветехъ воеводствъ *Кієвского, Волинского и Браславского* будучимъ» [курсив мій. – Т. Л.]).

²⁰² Голубев С. *История Киевской духовной академии*. Вып. 1: *Период домогилянскій*. – К., 1886. – С. 12–13

²⁰³ ІР НБУВ. – Ф. 1, № 4101.

²⁰⁴ Хижняк З. І. *Гулевичівна Галшка (Єлизавета) Василівна // Києво-Могилянська академія в іменах. XVII – XVIII ст.* Енциклопедичне видання. – К., 2001. – С. 159: «14.10.1615 вона склала й підписала дарчу (фундуш), а 15 жовт. внесла її при поважних свідках, серед яких був і С. Лозка, до київ. городських (магістратських) [підкреслення моє. – Т. Л.] книг».

²⁰⁵ Зокрема пор. дарчу княжни Галшки Острозької від 16 березня 1579 р. на Острозьку академію з лаконічною фразою: «...обовязком моим на шпитал и академию Острозскую, на монастирь Свтого Спаса недалеко Луцка над рекою Стыром и на сели Дорогыню шест тысеcheи грошей личбы литовской...». Цит. за: Демченко Л. *Заповіт княжни Гальшки Острозької 1576 р., березня 16 // Острозька давнина.* – Львів, 1995. – Т. 1. – С. 110.

Це підозріло нагадує ситуацію «тривладдя» у Київській митрополії після смерті митрополита Діонісія Балабана (†1633), коли в Києві реально правив «місцєблюститєль митрополичого престолу», на Наддніпрянщині – ставленик Петра Дорошенка митрополит Йосиф Нєлюбович-Тукальський (1663–1675), а в єпархіях Галичини, Волині й Поділля – ставленик Павла Тетері митрополит Антоній Винницький (1663–1679)²⁰⁶. Врешті, характерно й те, що тестамент Галшки Гулевичівни від 2 квітня 1641 р. (вписаний до луцьких книг під 31 березня 1642 р.) про фондуш Київському братству взагалі не згадує²⁰⁷.

Диспозиція, своєю чергою, теж містить кілька анахронізмів. Почати варто з того, що адресатом дарування є «монастырь *ставропигион* партіаршеского общєго житія» [курсив мій. – Т. Л.]. Києво-Братський монастир, як відомо, отримав ставропигію лише 1620 р., про що, звісно, Галшка Гулевичівна не могла знати у 1615 р. Степан Голубєв та Микола Мухін, які свого часу зауважили цю недоладність, вважали, що рукою Галшки «водив» хтось із духовних осіб, зацікавлених у даруванні з певною гарантією ставропигійних прав²⁰⁸. На думку Федора Титова, це міг бути печерський архимандрит Єлисей Плетенецький²⁰⁹.

Дарчу адресовано «такъже тежъ и на школу детемъ такъ шляхетскимъ, яко и местскимъ». Натомість у потвердному королівському привілеї Київському братству від 19 лютого 1629 р. (Додаток № 1) про школу не згадано. Йдеться лише про те, що братство має право на пляц, подарований Гулевичівною, «с добр своих шляхецких, юриздикции местской неподлеглых»²¹⁰, збудувати шпиталь і храм «вдлуг реліи ихъ кгреческое...».

В акті ретельно окреслено предмет фундації – «дворъ свои власный съ пляцомъ въ месте Кіеве, межи певними границами лежачій»; далі цей-таки об'єкт дарування названо «домъ зъ пляцомъ», що його Галшка Гулевичівна дарує за дозволом чоловіка Стефана Лозки. Розбіжність між «двором з пляцом» і «домом

²⁰⁶ Принаймні зародження такого наміченого в часи Галшки Гулевичівни «триумвірату» – уніатський митрополит та два претенденти від православної партії – наводять на подібні аналогії. Див.: Яковенко Н. *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*. – К., 2005. – С. 432–433.

²⁰⁷ Текст наведено за окремими цитатами, які опублікував Федір Титов: *Стара вища освіта в Київській Україні XVI–XIX ст.* – К., 1924. – С. 48–55, а також за вказаною статтею Зої Хижняк (прим. 204). Повний текст тестаменту Галшки досі не опубліковано.

²⁰⁸ Голубєв С. *История Киевской духовной академии*. – К., 1886. – С. 12–13; Мухин Н. *Киево-Братский училищный монастырь. Исторический очерк*. – К., 1893. – С. 17–20.

²⁰⁹ Титов Хв. *Стара вища освіта...* – С. 49.

²¹⁰ Формула дарчої про юридичний статус землі, переданої на братство («правъ і волностый шляхецкихъ будучіе»), під час обговорення доповіді викликала сумнів Ігоря Тєслєнка. Натомість повніше формулювання цієї самої позиції у привілеї знімає двозначність: «добр своих шляхецких, юриздикции местской неподлеглых».

з пляцом» пояснюється редакційною правкою²¹¹, так само, як і внесення до тексту невживаного у XVII ст. слова «ведомство», переплутаного зі словом «воеводство»²¹².

Двір, згідно з наведеним у дарчій описом, був розташований між двома вулицями²¹³, напрямом яких зазначається, — від ринку до Дніпра. Зафіксовано й садиби, що його оточували: з боку першої вулиці — це двір київського скарбника Василя Ходики Креницького, з боку другої — двори Криштофа Золотаря та Петра Нечая; сусідами від ринку та від Дніпра були відповідно садиби якогось Соленика та на той час уже покійного Федора Миткевича, київського бурмиистра. Цей опис, поза сумнівом, точний, бо принаймні про дві зі згаданих садиб відомо, що вони згодом перейшли у власність Братського монастиря. Зокрема в царській грамоті від 11 січня 1694 р. згадано, що двір Василя Ходики Креницького монастир отримав від Олени Креницької²¹⁴. Очевидно, йшлося про Василеву доньку Олену, заміжно за Іваном Драбовичем Одчиловським²¹⁵. Оскільки ні оригіналу запису надання/продажу, ні його копії не виявлено, можна умовно датувати це монастирське надбання 1630-ми або 1640-ми роками, тобто часом життя Олени (сам Василь Ходика помер після 1617 р.; згідно з тестаментом 1616 р., дав «на дом школьний в мeste Киеве» 10 кіп²¹⁶).

У тій самій царській грамоті від 11 січня 1694 р. серед монастирської власності фіксується й двір Федора Миткевича, швагра Василя Ходики Креницького, одруженого на Федоровій сестрі Евфросинії (Посі) Миткевичівни (Василь також був опікуном Федора в період його неповноліття²¹⁷). У дарчій Миткевич згадується

²¹¹ Див. прим. 47. Саме у копії Шимкевича було спочатку записано як «двір з пляцом», пізніше переправлено на «дім з пляцом».

²¹² Див. прим. 172.

²¹³ Під час обговорення на семінарі виникло питання про адекватність поняття «вулиця» для Києва XVI–XVII ст. На думку Наталі Яковенко, для тогочасного міста поняття «вулиця» означало радше певний територіальний осередок. Проте не стосується київської ситуації: у документах XVII ст. вулиці вже мають навіть конкретні назви («Совостковая», «Борисо-Глібська», «Гнила», «Спаська»); натомість територіальні ділянки, наприклад «Скольніки», ніколи вулицями не іменуються. Поза тим, фіксується поняття «завулки мески» — топографічно визначена система розташувань будинків, яка, за схемою бустрофедона, під час укладання люстацій підлягала описуванню у другу чергу, після вулиць. Пор.: ЦДІАК України.— Ф. 44, оп. 1, спр. 1.— С. 487 зв.

²¹⁴ Оригінал: ЦДІАК України.— Ф. 220, оп. 1, спр. 220. Опубл.: *Памятники*. Т. 1.— С. 286–316. Цей двір згадується вперше у царському потвердженні від 1683 р. ігуменові Братського монастиря Пахомію: ЦДІАК України.— Ф. 128, оп. Грамоти, спр. 1. Столбець.

²¹⁵ Российский государственный архив древних актов [далі — РГАДА].— Ф. 1473, оп. 1, д. 636.

²¹⁶ Там само.— Спр. 648; спр. 646.— Арк. 3.

²¹⁷ Матеріали про опікунство Василя Ходики Креницького над Федором Миткевичем у часи його неповноліття свідчать про жорсткий контроль з боку Ходики, який не хотів випускати з рук майно батьків своєї дружини, відомих багатих київських міщан Митка Богдановича та Тетяни Кругликівни, що померли в часи пошесті. Див.: РГАДА.— Ф. 1473, оп. 1, д. 22.

як покійний, але, на жаль, рік його смерті невідомий – ця деталь дала би змогу точніше датувати документ.

Санкція. У тексті дарчої гостро застережене втручання інших осіб у порядок користування двором і пляцом. Їшлося, цілком очевидно, про якихось потенційних опонентів-православних (непричетність до дарування уніатів обумовлює аренда), що на випадок порушення умов мали виплатити ображеній стороні 10 тис. злотих²¹⁸. Це застереження, як мінімум, свідчить про можливий конфлікт між фундаторкою (або тими особами, що за нею стояли) й вірогідними претендентами: акт згадує «всяких противниковъ того запису фундушу моего». На таку думку настановує ще одне застереження в документі. Донаторка зобов'язується «еслибы потреба указовала Церкви Божое, а православные хрестиане, которимъ запись той служить, того бы по мне... жадали», внести «обясненья, албо поправки тое фундації и запису». Цю формулу можна обережно тлумачити як потенційне зобов'язання Гулевичівни скорегувати фундаційний акт на потрібний комусь спосіб.

Корроборация. На копіях, що обговорюються, наведено підписи, які відповідають урядницькій київській номенклатурі того часу: Ян Аксак, київський земський суддя 1599–1627 рр.; Петро Злотопольський, підсудок 1614–1629 рр.; Федір Проскура Сушанський, писар 1615–1647 рр.²¹⁹; корегував випис підписок Мартин Щеніївський, що фіксується у гродській та земській київських канцеляріях між 1611–1629 рр.²²⁰ Серед свідків – ще живі на той час особи: Галшчин чоловік Стефан Лозка, Миколай Стецький, київський тивун; Махим Трипольський, Семен Шишка-Ставецький.

Особи, причетні до акту дарування

Серед згаданих у документі осіб особливе місце посідає Їсайя Купинський: «А меновите благоверного священноинока отца Јсаја Купинского и прочіихъ зъ чернцовъ, также тежъ и школу въпривадиламъ и впроважаю онимъ тамъ и всимъ духовнимъ и светскимъ, яко се поменило православія церкви въсходнее будучимъ...». Їсайя

²¹⁸ Під час обговорення доповіді Ігорем Тесленком висловлено думку про занадто велику суму закладу за двір. Цілком поділяючи таку точку зору, можу для порівняння навести розмір суми закладу у 5 тис. заруки, що її визначав королівський привілей стосовно порушника громадського спокою після вбивства уніатського намісника Антонія Грековича. Див.: Российский государственный исторический архив [далі – РГИА]. – Ф. 826, оп.1, д. 421. – Л. 3.

²¹⁹ Роки усіх трьох урядів подано за виданням: *Urządnicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV–XVIII wieku. Spisy* / Opr. E. Janas i W. Kłaczewski. – Kórnik, 2002. – S. 39, 48, 55.

²²⁰ Яковенко Н. *Матеріали до персонального складу канцелярій Волині, Наддніпрянщини та Східного Поділля (остання третина XVI – середина XVII століть) // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя.* – Львів, 2004. – Т. 1. – С. 340.

Копинський (†1640) до 1615 р. жив у Києво-Печерському монастирі²²¹, з 1616 р. – ігумен Межигірської обителі, у 1616–1619 рр. – архимандрит Густинського монастиря. Висвячений 15 серпня 1620 р. ерусалимським патріархом Теофаном на перемиське владитство; з 1628 р. – архієпископ смоленський та чернігівський; після смерті Йова Борецького 1631 р. обраний київським митрополитом. Як ортодоксальний противник будь-яких контактів з «латинством» Копинський активно виступав проти заснування в 1631 р. Лаврської школи Петром Могилою, а невдовзі став його головним опонентом у боротьбі за сан київського митрополита. Програвши, задовольнився почесним покровительством над об'єднаними 1632 р. школами, але того самого року силоміць усунув із Михайлівського Золотоверхого монастиря Філофея Кизаревича (у 1633 р. здійснив друге вторгнення у Михайлівський монастир²²², однак Могила як повноправний митрополит витіснив його звідти). У часи могилянських реформ Їсайя мешкав на Поліссі, звинувачуючи Петра Могилу в зраді і намаганнях створити патріархат під юрисдикцією папи римського. Однією з останніх ініціатив неспокійного ієрарха була пропаганда втечі від переслідувань до Московії – спроба втілення ідеї, що виникла у Копинського ще у 1620 р. Степан Голубев, описуючи перипетії бурхливого життя Їсайї, висловив думку, що саме Петро Могила у 1630-х не дав здійснити згадане переселення майже 150 ченців, резонно докинувши: «Нужно было жить спокойно и благодарить Бога!»²²³. Врешті, ще в сані митрополита Їсайя підписав 1 березня 1632 р. статут Луцького братства²²⁴. Зв'язок Копинського з Луцьким братством у контексті тестаменту Гулевичівни, як здається, є перспективним напрямом дослідження історії виникнення Київського братства та його школи.

Галшка Гулевичівна Стефанова Лозчина народилася близько 70-х років XVI ст., померла близько 1642 р. Першим шлюбом була за Криштофом Потієм, сином майбутнього унійного митрополита Іпатія Потія. Подружжя мало доньку Катерину, яку Галшка 1615 р. видала заміж за оршанського хорунжого Миколу Млечка, за що мала конфлікт з опікунами доньки – братами чоловіка Яном та Петром Потіями. Від другого шлюбу зі Стефаном Лозкою, мозирським маршалком, народився син Михайло.

²²¹ Блажейовський Дм. *Ієрархія Київської Церкви (861–1996)*. – Львів, 1996. – С. 221.

²²² Голубев С. *Прискорбные столкновения Петра Могилы со своим предшественником по митрополии и Киево-Никольскими иноками* // Труды Киевской духовной академии. – 1887. – № 3. – С. 208–276; Його ж. *Петр Могила и Исайя Копинский* // Православное обозрение. – 1874. – № 2–3. – С. 48–56.

²²³ Голубев С. *Петр Могила и его сподвижники. (Опыт церковно-исторического исследования)*. – К., 1898. – Т. 2. – С. 47.

²²⁴ Оригінал: ЦДІАК України. – Ф. 220, оп. 1, спр. 114. Опубл.: *Памятники*. – Т. 1. – С. 121–131.

Стефан Лозка (рік народження невідомий – помер близько 1618 р.), що, власне, й був хазяїном подарованого братству київського двору, київський підчаший у 1577–1590 рр., з 1590 р. мозирський маршалок²²⁵, згаданий у документі побіжно. Одружений першим шлюбом з Ганною Боговигинівною Козерадською, від якої мав доньок Регіну, заміжню за Пилипом Єльцем, Настасію, заміжню за Михайлом Мишкою Холоневським, і сина Юзефа²²⁶. За другим шлюбом з Галшкою Гулевичівною мав сина Михайла. Після поділу батьківської спадщини з братами Іваном та Лавріном отримав у володіння Рожівську волость, з якої відписав у власність Галшки Гулевичівни тестаментом від 7 жовтня 1603 р.²²⁷ м-ко Рожів («Рожаев») та Раковщину (Додаток № 2). Київського двору у тестаменті згадано не було.

Сім'я Лозок була досить відомою у київському зем'янському середовищі. Маєток Рожів, де мешкали Лозки, був осередком конфліктних сутичок за навколишню земельну власність. До його воріт часто-густо возні привозили судові позови від різних осіб та церковних інституцій. Так, зокрема, у 1611 р. розпочалась судова справа за скаргою Миколая Францковича-Радиминського, у якій Лозка з дружиною звинувачувався у насланні загону озброєних людей і пограбуванні власності Радиминського с. Каргашина²²⁸. 30 січня 1612 р. була поновлена якась застаріла справа Лозки та його дружини з унійним митрополитом за урочище Поляни неподалік Рожева²²⁹. За рік після надання дарчої – у 1616 р. – почалася нова справа митрополита з Лозками за Ситниківщину. У контексті судової справи ім'я Гулевичівни тут вказане як Анна²³⁰. Справа була ускладнена додатковими звинуваченнями сторін протягом наступного року, коли Лозками було забране митрополиче збіжжя, однак розмежування кордонів 1623 р. комісією у справі з митрополитом поклато край судовій тяганині за с. Нежиловичі²³¹. Можна припустити невивадковість хронологічного збігу конфлікту Лозок з Йосифом Веляміном Рутським та часом надання пляцу на фундацію Київському братству.

Паралельно митрополичій справі 1618 р. відбувся кривавий наїзд на Рожів козацького загону під орудою полковника Яроша

²²⁵ *Urzednicy wojewodztw kijowskiego i czernihowskiego XV – XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas W. Kłaczewski – Kórnik, 2002. – S. 298.*

²²⁶ Niesiecki K. *Herbarz Polski*. Lipsk, 1841. – Т. VI. – S. 273. Boniecki A. *Herbarz polski*. – Warszawa, 1899. – Т. XVI. – S. 51.

²²⁷ ЦДІАК України. – Ф. 221, оп. 1, спр. 3. Оригінал.

²²⁸ Там само. – Ф. 11, оп. 1, спр. 6. – Арк. 89.

²²⁹ РГИА. – Ф. 823, оп. 1, д. 331; ЦДІАК України. – Ф. 182, оп. 2, спр. 65.

²³⁰ РГИА. – Ф. 823, оп. 1, д. 406. Це єдиний відомий документ, в якому наскрізь Галшка Гулевичівна зветься Анною. Можливо на підставі цього тексту і була побудована версія подвійного імені фундаторки.

²³¹ Там само. – Д. 480.

Суми, під час якого було вбито десятьох підданих Лозок, чії імена Гулевичівна перелічила у судовому позові²³². Того самого року додалася конфліктна справа сімейства за скаргою Демка Лукарського²³³, також про захоплення навколишньої землі. І, нарешті, останнє зафіксоване протистояння Галшки Гулевичівни сталося 1629 р., вже за її особистим позовом до киево-печерського архимандрита Петра Могили про викошення сіна монастирськими боярами та селянами в маєтку Лозок біля с. Високого, причому в ході конфлікту декількох підданих Гулевичівни було повішено²³⁴.

Такий більш ніж насичений драматичними подробицями контекст створення дарчої примушує поглянути принаймні критично на риторику дарчої та її призначення.

Додаток №1

Привілей Зигмунта III від 19 лютого 1629 р. на підтвердження фундації Галшки Гулевичівни Лозчиної Київському братству для будівництва шпиталю та церкви²³⁵.

Жикгимонтъ Трети, Божою милостю корол полскии, великии князь литовскии, рускии, прускии, жмудскии, мазовецкии, ифлянскии а швецкии, кгодскии, вандалскии дѣдичнии корол.

Ознаиуемъ тымъ нашимъ листомъ всимъ вобецъ и кождому зособна, кому бы ведати належало теперь и потомъ, и завжды.

Преложоно намъ есть от певных особъ стану шляхецкого, обывателей воеводства Кіевского реліи кгреческое, же они умыслили въ месте нашомъ Кіевскомъ на кгрунтѣ, который урожоная Галшка Гулевичовна Стефановая Лозчиная, маршалковая мозирская, с добр своих шляхецких, юриздикции местскои не подлеглых, дала на то збудувати брацтво милосердия водле рекгули Святого Василя, также шпиталь для людеи убогихъ, старыхъ и уломныхъ, такъ духовныхъ яко и свецкихъ, и людеи рицерскихъ, на послугахъ

²³² Архив Юго-Западной России [далі – Архив ЮЗР].– К., 1863.– Ч. III, т. 1.– С. 261–262. Цікаво зауважити про контакт сім'ї з козацтвом, що легко може надаватися до тлумачення як примусовий, якщо зважати на прямі стосунки Копинського з цим елементом.

²³³ Хижняк З. І. *Гулевичівна Галшка*.– С. 159. Тут ім'я фундаторки записане як Гелжбета.

²³⁴ ЦДІАК України.– Ф. 11, оп. 1, спр. 2.– Арк. 224, № 49. Стефан Лозка також згаданий у 1616 р., у люстрації Київського воеводства як особа, що незаконно заволоділа митрополічним селом Мужиловичі: *Zrodła dziejowe*.– Warszawa, 1894.– Т. 20.– С. 52. Натомість у 1631 р. податок з м-ка Рожева вже платить його вдова: Архив ЮЗР.– К., 1886 – Ч. VII, т. 1.– С. 395.

²³⁵ РГАДА.– Ф. 389, кн. 211.– С. 27–27 зв. Копії: Санкт-Петербургское отделение Института истории РАН.– Ф. Киевская казенная палата, оп. 1, д. 37; ЦДІАК України.– Ф. 168, оп. 2, спр. 6.– С. 13. Опубліковано та згадки: *Памятники*. Т. 2, отд. 1.– С. 86–92; Закревский Н. *Описание Киева*.– М., 1868.– С. 153 (Закревський згадує, що цей привілей виклопотав у короля Петро Могила, про що писав Сильвестр Косів у «Патериконі»); *Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст.*– К., 1989.– Прим. 43 (текст наведено за виданням: *Памятники*).

нашихъ въ розныхъ битвахъ покалѣчныхъ, и притомъ церковь для набоженства водлуг реліи ихъ креческое, которые живучи абы тамъ побожне за насъ и за найяснѣшее потомство наше уставичне Пана Бога просили. И били намъ челомъ, абымы на таковыѣ ихъ учинки милосердія позволили тоѣ брацтво милосердія рекгулы Святого Василя, шпиталь и церковь збудовати имъ позволивши, въ дозоръ и объмишлеванѣ имъ отдали. За которыми, яко в рѣчи слушной, и панове Рады наши, и послове земскіе причинялыся до насъ.

А такъ мы, Гспдр, прозбу ихъ и причину пановъ Радъ нашихъ, и пословъ земскихъ пилне уваживши, и рѣчь тую хвалебную и збавенную быти видячи, для заслугъ, которыхъ особы помєнные намъ и Речи Посполитой на тамътой Украинѣ служачи и спираючися з неприятелѣмъ Крижа Святого, частокротъ освѣдчати не занехивають, на фундованѣ таковаго брацтва милосердія и шпиталя, также и церкви збудованья имъ то, што они своимъ коштомъ збудують, абы то в моци и въ подаванью своемъ зъ потомками своими вѣчными часы мели и по вшелякихъ побожныхъ порядкахъ и поступкахъ, и въ подаванью духовныхъ до тоѣ церкви ни отъ кого ниякой прешкоды, вступу и пренегабанья, и трудности не поносили, варуемъ тымъ нашимъ листомъ.

До которого на болшую твердость руку нашу подписавши, печать коронную притиснути розказали были.

Писанъ у Варшавѣ дня деветнадцатого мєца фєвраля, року тысяча шестсот двадцать девятого, панованя королевствъ нашихъ сорокъ второго, а шведского тридцат шестого року.

Sigismundus Rex²³⁶

²³⁶ Михайло Грушевський прокоментував цей привілей так: «Жигимонт «заднім числом» позволяв фундувати на грунтах Гулевичівни «братство милосердія водле рекгулы св. Василя» — монастир, церкву і шпиталь... Про школу поки що промовчано, але се не перешкождало їй існувати й функціонувати далі» (Грушевський М. *Історія України-Руси*. — К., 1995. — Т. 7. — С. 418). Зауваження Д. І. Зубрицького, висловлене М. О. Максимовичу з приводу виходу першого тому видання «Памятники» і конкретно щодо цього привілею, звучало так: «Что касается документов, то я сомневаюсь в подлинности грамоты Сигизмунда III № 2 первого отдела. От 1610 до 1630 года производилось самое жестокое гонение на церковь православную. Сигизмунд был непримиримым ее врагом, и как же он изволил выдавать привилегию для «братства религии грецкой», им столь ненавидимой. Королевские грамоты выдавались посредством канцлера или вице-канцлера и за скрепою руки их, а по крайней мере секретаря — но на вышеупомянутой грамоте нет ѣтих обыкновенных формальностей. Замечаю ѣто, ибо я открыл много поддельных грамот [підкреслено мною. — Т. Л.]». Цит. за: Журба О. І. *Київська археологічна комісія 1843–1921. Нарис історії діяльності*. — К., 1993. — С. 148, № 15.

Додаток № 2 ²³⁷

Тестамент мозирського маршалка Стефана Лозки. 7 жовтня 1603 р. Я, Стефан Василевичъ Лозка, маршалокъ его королевское млти повету Мозырского, зознаваю тым моим листом, што я, дознавши верную а статечную милость малженки моеи милое, панее Гальшки Гулевичовъны, которую щна ми яко почъстивои малъжонъце належало, вступивши въ стан малъженства святого зо мною, мне показовала, и не толко маетьностью своее на потреби [...]товала, даючи мне пнзы, яко ж одним разом тисечу копъ грошей литовских на плаченъе долъговъ моих мне дала, до того и здоровьемъ своимъ пилности школо неспособного здоровья моего стерегучы, и щ щном старанъе чинечы великии невъчас терпѣла так, яко на малжонку цнотливую и побожную належит, мне ставила, и хотечи я еи то милостю своею малженскою нагородити и оную далеи тым болеи до милости своее малженское способити, за то все яко се вышеш щписано даю, дарую и суму пнзеи десеть тисеч золотых полскихъ записую на имяню моем отчизном [ро]зделу мне от братаи мое [..веч]ност [...] сталом, и штом теж купил нав[...] ить[...] его рожного[...] пана [...]ского [...] име[...] место плат грошовыми[...] скими [...] зъ млыны шрудою [...]вы сажовками, з двором и [дворовы]мъ будо[ване]мъ дв[ора] моего в месте Рожаеве, и быдломъ дворнымъ рогатымъ, швцами и иным посполитымъ зъ фолваркомъ, до того двора належачим, з пашнею дворною на гумне зложоною и на полях засѣяною, з огороды овощовыми, к тому з селы з селомъ²³⁸ Раковщиною, з людми и з данью медовою и грошовою, з бояры небылицкими, з лесеы, боры, дубравами, з полями, з реками, з речъками и ловы зверынными, и рыбъными, и з гоны бобровыми, з паленемъ попелов, зъ всим тымъ, якомъ я тое имене Рожаевъ самъ на себе держаль и уживаль, [...]муючи и не зоставуючы, щкром селища Ситниковщины и Колбежинъ, то при себе зоставую. И мает тое имене Рожаевъ и Раковъсчину малъжонка моя пни Галшка Гулевичовна в тих десети тысечеи золотых держать и въживать, с додданных данныхъ цынши и мед брати. А дети мои, яко сын мои Юзефъ, такъ и дочки мои, яко за держанъя ее того имени Рожаева, так и [вышп]исаные братя и повинные мои того имени мененого, места Рожаева, и инных сель и пожитковъ помененых, к нему належачих, з рукъ и держанъя ее кгвальтом брати и нияким способом уступовати в то не мають. Я отдавъши суму пнзеи десеть тисечъ золотых польских и отдавшы тые гроши по отданю тоеи сумы,

²³⁷ Публікується вперше: ЦДІАК України. — Ф. 221, оп. 1, спр. 3.— С. 3—4. Документ пошкоджено вологістю та реставрацією. Реконструйовані слова подано у квадратних дужках, трикрапкою — втрачені частини тексту.

²³⁸ Так у тексті.

щ розешътьє подданных або штъ огня, в чомъ згоренья штъ воини, щ яке спустошенє позывати, ани тоє сумы вытручати по смѣрти моеи не мають, толко с тым тую маетьность узяти, з чимъ она подасть и в чемъ тоє имєнє мое Рожаєвъ и Раковъсчину в руки держанъє и вживанъє ... жонце моеи милои в тои сумє пнзеи [Галшце Гулеви]човнє даль мои листь с под[писом] руки моеє [...] састь[...].

А з се[...] [оче]вистою печати притиснули, [...] своїми властными подписатися д[о] моего листу рачили панове приятели мои их млсть пан Миколаи Макаровичъ, пан Лаврин Лозка, подчашии земли Киевское, братъ мои рожоныи, панъ Матфеи Немирич а пан Ян Ленкевич Ипогорский, судя кгородский мозырский.

Писан ув Овручом, року Божого нароженя тисеча шест соть третєго, мсца шктебра сємого дня.

Стефан Лозка, [маршалок мозырский, рукою] своею

[Mikolaj] Makarowich

Lawryn Lozka, podczasyj ziemie kijewsky reka [...]

Jan Linkiewich Ipohorski [...]

Матфеи Немиричъ рука [...]

Tetiana Lyuta

DONATION OF HALSHKA HULEVYCHIVNA TO KYIV BROTHERHOOD: SOURCES, INTERPRETATIONS, ACTORS

The article presents materials to the history of research and publication of donation of Halshka Hulevychivna on the ground to the Kyiv brotherhood. The common texts of copies of the document of the XVIII–XIX centuries with archeographical commentaries and biograms of the participants of the process are considered.